Chapter 2

Bihar board class 9th sanskrit Solutions लोभाविष्टः चक्रधरः

लोभाविष्टः चक्रधरः

अभ्यासः (मौखिकः)

1. अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तरम् एकपदेन दत्त-

(क) गृहं परित्यज्य ब्राह्मणपुत्राः प्रथमं कुत्र गताः?
(ख) योगी भैरवानन्दः तान् किम् आर्पयत्?
(ग) ताम्रस्य अनन्तरं तेन किं प्राप्तम्?
(घ) तृतीयः ब्राह्मणः खनित्वा किम् अपश्यत्?
(ङ) अतिलोभाभिभूतस्य जनस्य मस्तके किं भ्रमति?

उत्तर-

(क) अवन्ती
(ख) सिद्धिवर्ति चतुष्टयम्
(ग) रूप्यम्
(घ) सुवर्णम्
(ङ) चक्रम्

2. संधिविच्छेदं कुरुत-

इतश्चेतश्च = इतः + च + इतः + च
किञ्चन्मात्रम् = किञ्चित् + मात्रम्
सत्रयोऽप्यग्रे
= त्रयः + अपि + अग्रे
समुद्रादन्यः समुद्रात् + अन्यः
तयोरपि = तयोः + अपि

3. समास विग्रहं कुरुत-

पिपासाकुलितः = पिपासया आकुलितः (तृतीया तत्पुरुष)
स्वेच्छया = स्वस्य इच्छया (षष्ठी तत्पुरुष)
कृतस्नानाः = कृतं स्नानं यैः ते (बहुव्रीहि)
बन्धुमध्ये =बन्धुनां मध्ये(तत्पुरुष)
धनाप्तिः= धनस्य आप्तिः (षष्ठी तत्पुरुष)

4. प्रकृतिप्रत्ययविभागं कुरुत-

https://www.evidyarthi.in/

प्रणम्य = प्र + नम् + ल्यप्
परित्यज्य = परि + त्यज् + ल्यप्
आदाय = आ + दा + ल्यप्
उक्त्वा = वच् + क्त्वा
प्रस्थितः = प्र +स्था + क्तः

5. विपरीतार्थकान् शब्दान् वदत-

बंधुः = शत्रुः
निश्चयः अनिश्चयः
क्षितिः = आकाशः
आदाय परित्यज्य
अस्माकम् = युष्माकम्

अभ्यासः (लिखितः)

1. अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषया लिखत-

(क) कस्मिंश्चिदधिष्ठाने के वसन्ति स्म?
(ख) ‘गृह्यतां स्वेच्छया ताम्रम्’-एतत् कस्य वचनमस्ति?
(ग) ते किं संमन्त्र्य स्वदेशं परित्यज्य प्रस्थिताः?
(घ) स्वर्णभूमिं दृष्ट्वा तृतीयः ब्राह्मणपुत्रः किम् अवदत्?
(ङ) भैरवानन्दः किम् अपृच्छत्?

उत्तर—

(क) कस्मिंश्चिदधिष्ठाने चत्वारो ब्राह्मणपुत्राः वसन्ति स्म।
(ख) ‘गृह्यतां स्वेच्छया ताम्रम्’–एतत् प्रथम ब्राह्मणपुत्रस्य वचनमस्ति।
(ग) ते ‘कुत्रचिदर्थाय गच्छामः’ इति संमन्त्र्य स्वदेशं परित्यज्य प्रस्थिताः।
(घ) स्वर्णभूमिं दृष्ट्वा तृतीयः ब्राह्मणपुत्रः अवदत्-‘भोः’ गृह्यतां स्वेच्छया सुवर्णम्। सुवर्णात् अन्यत् न किञ्चित् उत्तमं भविष्यति।”
(ङ) भैरवानन्दः अपृच्छत्–“कुतः भवन्तः समायाताः ? किं प्रयोजनं च।”

2. अधोलिखित वाक्येषु रेखाङ्कितपदानि आधारीकृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत

(क) ते चापि दारिद्योपहता मन्त्रं चकः।
(ख) बन्धुमध्ये धनहीनजीवितं न वरम्।
(ग) अथ किञ्चिन्मात्र गतस्य अग्रेसरस्य वर्तिः निपपात।
(घ) सिद्धिमार्गच्युतः सः इतश्चेतश्च बभ्राम।
(ङ) सः यावत् खनति तावत् सुवर्णभूमि दृष्ट्वा प्राह।

उत्तर-

https://www.evidyarthi.in/

(क) मंत्र = ते चापि दारिद्रयोपहता किं चक्रुः?
(ख) बन्धुमध्ये – कस्मिन् मध्ये धनहीनजीवितं न वरम्?
(ग) वर्तिः = अथ किञ्चिन्भात्रं गतस्य अग्रेसरस्य कः निपपात?
(घ) इतश्चेतश्च सिद्धिभार्गच्युतः स कुत्र वभ्राम?
(ङ) सुवर्णभूमि = सः यावत् खनति तावत् किं दृष्ट्वा प्राह?

3. अधोलिखित क्रियापदानां स्ववाक्येषु संस्कृते प्रयोगं कुरुत-

गच्छामः = वयं विद्यालयं गच्छामः।
अभिहितम = तैः अभिहितम्।
प्राक्= प्राक् भारतवर्ष विश्वे श्रेष्ठः।
तिष्ठसि = त्वं कुत्र तिष्ठसि?
उक्त्वा = प्रिय वचनम् उक्त्वा सः गच्छति।

4. कोष्ठान्तर्गतानां शब्दानां साहाय्येन रिक्त स्थानानि पूरयत-

प्रदेशं, नाहमग्र, वेत्सि, रत्नानि, स्वर्णम्

(क) सोऽब्रवीत्- यान्तु भवन्तः,............यास्मि।
(ख) स प्राह- 'मूढ! न किञ्चिद्.............।
(ग) अथासौ यावन्तं..........खनति तावत्ताम्रमयी भूमिः।
(घ) तृतीयः यथेच्छया.............गृहीत्वा निवृत्तः।
(ङ) नूनम् अत:परं...........भविष्यन्ति।

उत्तर-

(क) नाहमग्रे

(ख) वेत्सि
(ग) प्रदेशं
(घ) स्वर्णम्
(ङ) रत्नानि

5. रेखाङ्कितपदेषु प्रयुक्तां विभक्तिं लिखत

(क) भो मूढ! किम् अनेन क्रियते?
ख) रामस्य भ्राता कुत्र गतः?
(ग) मयं फलं रोचते।
(घ) सः गुहात् बहिः अगच्छत्।
(ङ) एकस्मिन् नगरे एक: नृपः आसीत्।

उत्तर-

https://www.evidyarthi.in/

(क) अनेन -तृतीया-एकवचन
(ख) रामस्य षष्ठी-एकवचन
(ग) मयं चतुर्थी-एकवचन
(घ) गृहात् पंचमी-एकवचन
(ङ) एकस्मिन् = सप्तमी-एकवचन

https://www.evidyarthi.in/